

Nazistiskt inflytande över svensk historieskrivning

BIRGITTA ALMGREN*

Södertörns högskola

Per Höjebergs förtjänstfulla avhandling *Utmaningarna mot demokratins skola: Den svenska lärarkåren, nazismen och sovjetkommunismen* (Lund 2016) har recenserats av fakultetsopponenten Pär Frohnert i *Historisk tidskrift* 136:4 (2016). I recensionen ställer sig Frohnert något kritisk till Höjebergs redovisning av forskningsläget och skriver bland annat att Åke Thulstrups *Med lock och pock: Tyska försök att påverka svensk opinion 1933–45* från 1962 borde ha använts som källa och stöd.

Men Åke Thulstrups bok är djupt problematisk eftersom arkivdokument visar att Thulstrup i sin framställning starkt låtit sig påverkas av Hermann Kappner, chef för DAAD, den tyska akademiska utbytesorganisationen, senare också anställd som kulturattaché vid tyska legationen i Stockholm. Samtidigt som Kappner anställdes av den tyska naziregimen 1933 och sändes på uppdrag till Sverige lyckades han genom undervisningsrådet Karl Kärres förmedling bli assistent vid Skolöverstyrelsen i Stockholm. Tack vare sin svenska anställning kunde han sedan vid inspektionsresor kartlägga svenska lärares och rektorers inställning till naziregimen. Han blev Nazitysklands ögon och öron i Sverige. Långa listor över kritiker upprättades och sändes till Berlin. Av Säpos akter samt av dokument i Bundesarchiv och Auswärtiges Amts politiska arkiv i Berlin, som jag tagit del av, framgår att Kappner efter att ha svurit Hitler tro och lydnad kunde verka i Sverige som informatör och angivare för naziregimen i över tio år fram till 1944.¹ Efter kriget blev han på nytt

* Prof. em. i tyska med historisk inriktning.

1. Se Birgitta Almgren, *Illusion und Wirklichkeit* (Stockholm 2001); Birgitta Almgren, *Drömmen om Norden* (Stockholm 2005); och Birgitta Almgren, "Svensk-tyska föreningar – mål för nazistisk infiltration", *Historisk Tidskrift* 135:1 (2015) s. 63–91, samt Birgitta Almgren, "Svenska universitet – mål för nazistisk kulturpolitik", i Maria Björkman, Patrik Lundell & Sven Widmalm (red.), *De intellektuellas förräderi? Intellektuellt utbyte mellan Sverige och Tredje riket* (Lund 2016) s. 95–120.

anställd av Skolöverstyrelsen, blev svensk medborgare och lektor i tyska vid läroverket i Kristinehamn.

Hermann Kappner lyckades också dupera den svenske historikern Åke Thulstrup och få inflytande över dennes bok 1962 och därmed totalt manipulera bilden av sin egen dubbelroll och det förflutna. Den nazistiska infiltrationen genom kulturpropaganda framställdes som ett ömsesidigt kulturutbyte där han själv fick en positivt framträdande roll. På det viset undanhölls den verkliga omfattningen och arten av hans verksamhet som nazistisk infiltratör i ett potentiellt invasionsområde bagatelliserades. Kappners första rapport till naziregimen är daterad november 1934 och finns liksom följande rapporter arkiverade i Berlin. Kappner fick det tysk-svenska elevutbytet att blomstra. När 865 tyska elever exempelvis i juli 1937 kunde resa till Sverige blev höjdpunkten enligt Kappner avskedsfesten på Skansen där nationalsocialistiska hymner spelades vid den festliga flaggthalningen och bland annat chefen för Skolöverstyrelsen Otto Holmdahl talade till den tyska ungdomen. *Badenweiler Marsch*, *Tysklandshymnen* och *Horst-Wessell-Lied* tonade ut över den mer än tusenhövdade publiken.²

Men när Hermann Kappner ställdes till svars inför den svenska polisen för sina uppdrag för den nationalsocialistiska regimen och 1945 hotades av utvisning avvisade han allt ansvar och tog avstånd från de "onda nazisterna". Dokumentation från förhören sparades i Säpo-arkivet och finns nu i Riksarkivet, Arnänge. En jämförelse av Kappners uttalanden i polisförhören visar påfallande överensstämmelser – både när det gäller innehåll och språk – med formuleringar i Thulstrups positiva framställning av verksamheten. Även brevväxling med lektor Vilhelm Scharp belyser Thulstrups beroende av Kappner. I brev som bevarats på Kungl. biblioteket klagar Thulstrup över oändliga diskussioner med Kappner som inte gav sig innan Thulstrup i sin framställning tog hänsyn till Kappners version: "Våra konferenser tycks aldrig ta slut."³

Att den nazistiska regimen genom sin kulturattaché i Stockholm lyckades få inflytande över svensk historieskrivning om den nazistiska infiltrationen framgår således klart av bevarade arkivdokument.

2. Kvartalsrapport, DAAD-filialen i Stockholm, 1/7–30/9 1937, Gesandtschaft Stockholm, Auswärtiges Amt Berlin, Politisches Archiv. För utförligare framställning se Almgren (2005), kapitlet "I tysk och svensk tjänst – Hermann Kappners dubbelroll".

3. Scharps samling, L 136:2, Kungl. biblioteket, Stockholm.